

Khazan Singh and others v. Union of India through'1
Inspector Customs, Jalalabad, District Ferozepur
(Nirmal Yadav, J.)

ਨਿਰਮਲ ਯਾਦਵ ਜੇ.

ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, - ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, - ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ

ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 168/1993 ਦੇ ਐਸ.ਬੀ

23 ਮਾਰਚ, 2007

ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਸਾਈਕੋਟ੍ਰੋਪਿਕ ਪਦਾਰਥ ਐਕਟ, 1985 - S.21 - ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਭੂਰੇ ਪਾਊਡਰ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ - ਦੋਸ਼ - ਕਸਟਮ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ - ਕੀ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ - ਫਤਿਹਾ ਗਿਆ, ਹਾਂ- ਕਸਟਮਜ਼ ਐਕਟ ਦਾ S.108 ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਲਬ ਕਰਨਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ - ਇਸਤਗਾਸਾ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਵਾਜਬ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੱਖਪਾਤੀ ਸੀ - ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ— ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਸਟਮਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਮਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਆਨ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਲਜ਼ਮ-ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਨੇ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਪੈਰਾ 15)

ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜੋ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.2 ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਈ.ਪੀ. ਛਿੱਬਰ, ਸਹਾਇਕ ਕੁਲੈਕਟਰ, ਕਸਟਮ ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.3 ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ।

(ਪੈਰਾ 16)

ਬਿਪਨ ਘਈ, ਐਡਵੋਕੇਟ, CrI.A.N. ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ। 1993 ਦਾ 168-ਐੱਸ.ਬੀ.

ਸੰਦੀਪ ਪੁੰਛੀ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸਾਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸੀ.ਆਰ.ਐਲ.ਏ. ਨੰਬਰ 204-SB ਤੋਂ 206-SB 1993 ਦਾ।

ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਵੱਲੋਂ ਡੀਡੀ ਸ਼ਰਮਾ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੀ .

ਨਿਰਣਾ

ਨਿਰਮਲ ਯਾਦਵ, ਜੇ.

(1) ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਚਾਰ ਅਪੀਲਾਂ 14 ਮਈ, 1993 ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ , ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਐਕਟ, 1985 ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਕਟ' ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਅਤੇ ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਲੱਖ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਹਰੇਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਕੱਟਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(2) ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਕਸਟਮ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਿੰਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ:-

ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ-ਅਪੀਲਕਾਰਾਂ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ;

ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਦੂਜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ; ਅਤੇ

ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਪੁੰਨੀ ਖਿਲਾਫ ਤੀਜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ।

(3) ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ 6/7 ਮਈ 1987 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੀ.ਓ.ਪੀ. ਵਿਖੇ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਾਕਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਚੱਕ ਖੇਵਾ। ਤੜਕੇ 3.30 ਵਜੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿਰ 'ਤੇ ਬੈਗ ਲੈ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਦੇਖੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨੱਕਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ। 'ਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦਾ ਭਾਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲ ਭੱਜਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ 'ਤੇ, 224 ਪੈਕੇਟ ਦੇ ਅੱਠ ਬੈਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਵਜ਼ਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭੂਰਾ ਪਾਊਡਰ (ਸ਼ਾਇਦ ਹੈਰੋਇਨ) ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 11 ਕਰੋੜ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(4) 23 ਮਈ 1987 ਨੂੰ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਫੁੰਮਣ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਸ. , ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ, ਨੂੰ ਅਸਲਾ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਭੂਰੇ ਪਾਊਡਰ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਬੂਲ

Khazan Singh and others v. Union of India through'3
Inspector Customs, Jalalabad, District Ferozepur
(Nirmal Yadav, J.)

ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 24 ਮਈ, 1987 ਨੂੰ ਕਸਟਮ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਛੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕਸਟਮ ਐਕਟ, 1962 ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਅਧੀਨ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਜੇ ਕਿ 6/7 ਮਈ, 1987 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਭੂਰਾ ਪਾਊਡਰ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨੱਕਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਲਲਕਾਰੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਹ ਨਸ਼ਾ ਸੁੱਟ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸਟਮ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਸਟਮ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 42 ਅਤੇ 104 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(5) 10 ਫਰਵਰੀ, 1988 ਨੂੰ ਚੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਕਸਟਮ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਭੂਰੇ ਪਾਊਡਰ ਦੇ 224 ਪੈਕਟ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵੀ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਾ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ 21 ਨਵੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 19 ਅਪ੍ਰੈਲ 1989 ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

(6) 13 ਮਈ, 1987 ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੂਰੇ ਪਾਊਡਰ ਦੇ 224 ਪੈਕਟ ਬੀਐਸਐਫ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਸਟਮ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਸਨ। ਹਰੇਕ ਪੈਕਟ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਨਮੂਨੇ ਭਾਵ 896 ਨਮੂਨੇ ਕੱਢੇ ਗਏ। ਕਸਟਮ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਸੀਮਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਨਮੂਨੇ ਕੈਮੀਕਲ ਐਗਜ਼ਾਮੀਨਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। ਤੀਜਾ ਨਮੂਨਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਸਟਮ ਹਾਊਸ ਮਲਖਾਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਚੌਥਾ ਸੈਂਪਲ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਨਾਰਕੋਟਿਕਸ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਕੈਮੀਕਲ ਐਗਜ਼ਾਮੀਨਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਹਰੇਕ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਭੂਰੇ ਪਾਊਡਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ "ਡਾਈਸੋਟਿਲਮੋਰਫਾਈਨ" ਪਾਇਆ ਗਿਆ।

(7) ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ 'ਇੱਕ ਘਟਨਾ/ਜ਼ਬਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ, ਇਸਲਈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਚੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(8) ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਥਿਤ ਚੋਸ਼ੀ ਲੇਖ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੀਐਸਐਫ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਬੈਗ ਲੈ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੀਐਸਐਫ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਵਾਬੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਥੇ ਬੈਗ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਅੱਠ ਬੈਗ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ। ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ 6/7 ਮਈ 1987 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਫੁੰਮਣ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ। ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 23 ਮਈ 1987 ਨੂੰ ਅਸਲਾ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੁੱਛਗਿੱਛ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੂਰੇ ਪਾਊਡਰ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ

ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸਟਮ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 10 ਫਰਵਰੀ 1988 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬੈਗ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਬਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ 2 ਵਾਈ ਪੀ ਛਿੱਬਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਾਬਕਾ. PA ਤੋਂ ਸਾਬਕਾ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਪੀ.ਜੀ. ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਮਹਿੰਦਰ ਲਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਾ ਤਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹਿੰਦਰ ਲਾਈ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਬਾਕਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਖਾਲੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਲਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 6 ਭਾਵ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਫੁੰਮਣ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ। ਅਤੇ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ ਕਥਿਤ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਭੂਰਾ ਪਾਊਡਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਲਿਆਂ ਵਿੱਚ 'ਮੈਦਾ' ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇੱਕ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਲੇਖ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਿੱਥੋਂ ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਸਮੱਗਰੀ ਲਿਆਉਣੀ ਸੀ।

(9) Learned Learned1 ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਸਟਮਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਸਟਮ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਬਿਆਨ ਭਾਵੇਂ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਬੂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਠੋਸ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਇਕਮਾਤਰ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

(10) ਸੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ-ਅਪੈਲਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਸਟਮਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਬੂਤ ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(11) ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਲਿੰਕ ਸਬੂਤ ਗਾਇਬ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.3 ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼

Khazan Singh and others v. Union of India through'5
Inspector Customs, Jalalabad, District Ferozpur
(Nirmal Yadav, J.)

ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਰਾਮਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਪੀ.ਡਬਲਊ.3 ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਰਾਮਦਗੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਜੇ.ਕੇ.ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਜੀਪ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕੰਪਨੀ ਕੁਆਰਟਰ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਆਰ.ਐਸ.ਮਯਾਲ ਆਏ ਸਨ। ਅਤੇ ਨਮੂਨਾ ਲਿਆ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਲੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਨਮੂਨੇ ਲਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਿਕਵਰੀ ਮੀਮੋ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਸਾਬਕਾ. ਪੀਕੇ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਬਕਾ. PQ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 13 ਮਈ, 1987 ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੈਕਟਾਂ ਦੇ ਡੋਲ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਸਾਬਕਾ. PM/1- 8 ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ. PN ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 13 ਮਈ, 1987 ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਆਰ.ਐਸ. ਮੇਆਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨਮੂਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹੀ।

(12) ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਾਬਕਾ. PA ਤੋਂ ਸਾਬਕਾ ਕਸਟਮ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੀ.ਜੀ. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕਸਟਮ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਗਨੀਜ਼ੇਬਲ ਜੁਰਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਈਪੀ ਡਿੱਬਰ, ਸਹਾਇਕ ਕੁਲੈਕਟਰ, ਕਸਟਮ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਪੀਡਬਲਯੂ 2 ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਰਾਮਦ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗਵਾਹ ਦੀ ਲੰਮੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਿਆ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਸਟਮ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਕਤ ਬਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(13) ਇਸਤਰਾਸਾ ਕੇਸ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਸਾਬਕਾ. PA ਤੋਂ ਸਾਬਕਾ ਉਪਰੋਕਤ ਸੱਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪੀ.ਜੀ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ 6/7 ਮਈ, 1987 ਦੀ ਰਾਤ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬੈਗ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਲੈਣੇ ਸਨ। 1,000 ਹਰੇਕ। ਸਾਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਅੰਤਰ- ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪੂਰਨ ਉਰਫ ਪੁੰਨੀ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਮੁਖੀ 6 ਮਈ 1987 ਨੂੰ ਰਾਤ 9.10 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਸ ਕੋਲ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਮੈਦਾ' ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਠ ਬੈਗ ਲਿਆਉਣ ਲਈ 6/7 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। 1,000 ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ ਮਕਸਦ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਾਰਡਰ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਅੱਠ ਬੈਗ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਏ ਹੋਏ ਪਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਇਕ-ਇਕ ਬੈਗ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ 300 ਤੋਂ 350 ਗਜ਼ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬੀਐਸਐਫ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਸੁੱਟ ਕੇ ਪਿੰਡ ਧਾਲੀਵਾਲਾ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ।

(14) ਸਿੱਖਿਅਕ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਲਿਆਸ ਬਨਾਮ ਕਸਟਮ ਕਲੈਕਟਰ, (1) ਅਤੇ ਰੋਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ, (2)। ਪਵੰਨੀ ਬਨਾਮ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਲੈਕਟਰ, (3) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਸਟਮਜ਼

- (1) 1969 (2) SCR 613
- (2) 1969 (2) SCR 461
- (3) 1997 (2) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 48

, ਪੀ

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਖੋਜ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕਸਟਮਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਣਪਛਾਤੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ।

(15) ਸਮੁੱਚੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਸਟਮ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਕਸਟਮ ਦਫਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਮਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਆਨ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਆਨ ਸਾਬਕਾ. PA ਤੋਂ ਸਾਬਕਾ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ-ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਸਾਥਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਚਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ, ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੀ.ਜੀ. ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਸਟਮ ਅਫਸਰ ਦੇ

Khazan Singh and others v. Union of India through'7
Inspector Customs, Jalalabad, District Ferozepur
(Nirmal Yadav, J.)

ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਉਲਟ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(16) ਸਹਿ-ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਉਪਰੋਕਤ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਕਟੌਤੀਯੋਗ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਨੈਤਿਕ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਹੋਰ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ; ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਹਾਂ

519 ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਕਸਟਮ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰਾਹੀਂ ਖਜ਼ਾਨ ਸਮੱਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ
ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ

(ਨਿਰਮਲ ਯਾਦਵ, ਜੇ.)

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫੱਤਾ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹੀ ਸੀ। ਸਿੰਘ, ਸਾਬਕਾ ਪੀ.ਏ. ਤੋਂ ਪੀ.ਜੀ., ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਹੋਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜੋ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ 2 ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਈ ਐਫ ਛਿੱਬਰ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਨੁ ਐਫਵਾਈਵੀ 3 ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਖਤਾਵਰ ਸਮਾਘ

(17) ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ, ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਖਤਰਾ: illici ਤਸਕਰੀ ਅਤੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਇੰਨੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਤੱਥ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। - ਤਬਾਹੀ. ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੀਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਮਨੋਬਲ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਢਾਹ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਜਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ੀ ਹੱਤਿਆ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਵੀ, ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਕੌਮ ਦਾ ਵੀ। ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨਗੀਆਂ ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਪਰਾਧੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਐਕਟ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਾਜ਼ਮੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਵਿਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਾਪਾਕ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਭ ਸਬੰਧਤ ਲਈ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੋਈ ਰਾਜ ਹੋਵੇ ਤੰਤਰ, ਐਨ.ਜੀ.ਓ., ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰਨ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸਕਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਸ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ ਫੋਰਸ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ

ਰੂਟਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(18) ਸਿੱਖਿਅਤ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਲਿੰਕ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਖਪਾਤੀ ਸੀ, ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ੱਕ ਦੇ. ਦੂਜਾ, ਭੂਰੇ ਪਾਉਡਰ ਦੀ ਭਾਰੀ ਵਸੂਲੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 1000 ਰੁਪਏ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। 11 ਕਰੋੜ 20 ਲੱਖ ਐਨਡੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਪੂਰੀ ਗੁਪਤਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸੰਗਠਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਨੱਥ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿਲਾ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰੋਸ਼ਮ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫੱਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਗੁਨਾਹ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਸਮੱਗਰੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਭੂਰੇ ਪਾਉਡਰ ਦੇ 224 ਪੈਕੇਟਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(19) ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਰ.ਐਨ.ਆਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੰਚਨ